

Ярослав Середницький

ПАВЛО ШАНДРУК. ПЕРША СВІТОВА І ТРИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ*

ПАВЛО ШАНДРУК.
ПЕРША СВІТОВА І ПЕРША РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНИ

Перша світова війна

Генерал Павло Шандрук пише у спогадах [1], що під час Першої світової війни, наприкінці 1916 року, він “командував 3-м батальйоном 232-го резервного полку в Твері”**. На той час він був штабс-капітаном Російської імператорської армії. Його батальйон, незважаючи на комплектацію переважно солдатами другого призову (віком 38–42 роки), посів перше місце у бригадній кваліфікації, а в змаганнях зі стрільби був першим у Московському військовому окрузі [2].

Після Лютневої революції в Петрограді штабс-капітан П. Шандрук через серйозний конфлікт з місцевим “Советом солдатських депутатів” у березні 1917 року був змушений повернутися з Твері до свого колишнього 70-го Рязського піхотного полку. Цей полк входив до 18-ї піхотної дивізії 5-ї армії й дислокувався на передньому краї Північно-Західного німецького фронту в місті Двінськ (нині Даугавпілс, Латвія).

Основою оборони міста була Двінська фортеця (до 1893 року Динабурзька), побудована 1833 року й освячена у присутності імператора Ніколая I. Ансамбль фортеці формувався на двох берегах Західної Двіни (Даугави), з'єднаних наплавним мостом. На лівому березі розташувалося передмостове укріплення, а на правому – основна фортифікаційна система з обшитими рваним і тесаним каменем ескарпами головного валу, сімома бастіонами, чотирма воротами, рavelінами для захисту від рушничного й артилерійського вогню й казематами для особового складу з потужними цегляними зводами. На території фортеці у дво-, триповерхових будинках розташувалися солдатські казарми, госпіталь на 500 осіб, артилерійський та інженерний арсенали, штаб і оселя коменданта [3].

На початку 1915 року значні сили російських і німецьких військ дислокувалися на Північно-Західному фронті в смузі завдовжки 250 км. Піхотні та кавалерійські сили були приблизно рівні. Проте німці мали вдвічі більше артилерії та боєприпасів. Улітку 1915 року російські війська зазнавали поразку за поразкою. Їхні корпуси відходили з рубежу на рубіж, вели активну оборону й час від часу переходили в неузгоджені єдиним планом невеликі контратаки. З метою укріпити підходи до Риги і Двінська розрізнені російські війська в Литві та Курземі (західній частині Латвії) об'єднали в 5-ту армію під командуванням досвідченого та енергійного генерала Павла Плеве. Штаб 5-ї армії розташувався у Двінську [3, 4]. Там само дислокувався і 70-й Рязський полк, де служили штабс-капітани Павло Шандрук і його молодший брат Олександр Шандрук (у багатьох джерелах Шандрук-Шандрушкевич).

У серпні 1915 року на узбережжі Балтики німецькі війська при взаємодії з силами кораблів флоту нанесли удар на Ригу, а на суші – на Ковно (Каунас) і Вільно (Вільнюс). Наступи супроводжувалися потужними артилерійськими обстрілами й газовими атаками. Під одну з газових атак, до того ж, за відсутності протигазів, яких у російській армії, на відміну від німецької, не було, потрапив зі своїм батальйоном штабс-капітан 70-го Рязського полку Павло Шандрук. Невдовзі впала Мітава (нині м. Єлгава, Латвія), і німці окупували всю Курзему.

Через Ригу і Двінськ потяглися на Схід обози біженців. Із Двінська при наближенні фронту вивезли устаткування шістдесяти заводів і майстерень [4]. 27 серпня 1915 року, отримавши підкріплення, німецькі війська розгорнули наступ на Двінськ із півдня. Виснажені тривалим відступом російські полки, не маючи достатньо снарядів і патронів, відходили до річки Двіна. Ворожі аероплани все частіше літали над Двінськом, скидали бомби, вбивали та калічили солдатів і мирних жителів. Місто поступово ставало мертвим і страшним, особливо вночі, у відблиску далеких пожеж фронтової лінії.

Проте командувач 5-ї армії генерал П. Плеве не поспішав евакуювати з Двінська свій штаб і видав наказ: “Поки я в Двінську, ні кроку назад”. Урятувати місто могли лише свіжі частини. Нарешті до Двінська прибув 12-й кавказький полк і просто із залізничного вокзалу під марш духового оркестру вирушив у бій [4]. Вересень і жовтень 1915 року пройшли в жорстоких зустрічних боях.

23 жовтня німці, захопивши містечко Ілуксте, підійшли до Двінська на відстань артилерійського вогню. Обстріли зруйнували багато будинків і зрівняли із землею місцевий костел. Потужна артилерія

* Середницький Я. Павло Шандрук. Перша світова війна і три Російсько-Українські війни / Ярослав Середницький. — Тернопіль : Мандрівець, 2015. — 224 с. : С. 5–15, 65–72. — (Серія "Невідома Україна мілітарна") (готується до друку).

** Правопис оригіналу збережено. – Ред.

Двінської фортеці відповідала мляво – бракувало снарядів. Проте 31 жовтня гармати фортеці заговорили на повний голос. 225-кілограмові снаряди 11-дюймових (280 мм) гармат падали в радіусі більше п'яти кілометрів на виявлені авіаційною розвідкою скупчення військ і артилерійські батареї противника. Під прикриттям вогню артилерії 5-та Російська армія нанесла могутній фланговий удар під Двінськом і зруйнувала плани німецького командування захопити цей стратегічний пункт.

У 1916 році командував Східним фронтом генерал Пауль фон Гінденбург знову запланував удари у попередніх напрямках – на Ригу і на Вільно–Мінськ. Підсилившись трьома виділеними командуваннями дивізіями, П. фон Гінденбург розпочав наступ у кінці липня. Проте важко порівнювати цей наступ з блискучим проривом оборони австро-німецьких військ на Південно-Західному фронті під командуванням генерала Алексея Брусілова. Так званий “Брусіловський прорив” розпочався 22 травня 1916 року, завдав колосальних втрат противникові (до 1,5 млн убитих, поранених та полонених) і захопив значні території від Луцька до Чернівців. Для локалізації Брусіловського наступу німці перекинули із Західного фронту 17 дивізій [6].

Генералові Паулю фон Гінденбургу, незважаючи на початкові успіхи у липні-серпні 1916 року, не вдалося здійснити плани наступу в Прибалтиці. Праву групу Німанської армії генерала Шольце відкинули назад після п'ятиденних боїв під Шавлями (нині Шяуляй, Литва). Хоча Ліва група армії змусила російські війська відходити до Західної Двіни на Ригу і Двінськ, свіжа 12-та Російська армія втримала плацдарми під Ригою і Якобштадтом (нині Єкабпілс). Німецький наступ на Двінськ 9–11 вересня також не досяг мети. 5-та Російська армія під командуванням генерала В. Турко, що змінив по-важно хворого генерала П. Плеве, відбила німецькі атаки і втримала плацдарм на західному березі Двіни [7].

За участь у боях під Двінськом штабс-капітан Павло Шандрук отримав одну з найвищих відзнак імператорської Росії – орден Святого Володимира IV ступеня, який за указом 1900 року давав право спадкового шляхетства. До речі, кавалерами орденів Святого Володимира IV, II і III ступенів були прославлені полководець Першої світової війни генерал Алексей Брусілов, а також Михайл Тухачевський – майбутній противник полковника Павла Шандрука в Російсько-Українських війнах 1918–1920 років, командував Західного фронту, а пізніше маршал Робітничо-Селянської Червоної армії [8].

Після кровопролитних боїв у вересні 1916 року ситуація на Північно-Західному фронті включено з районом Двінська стабілізувалася. Війна набула позиційного характеру. 27 лютого 1917 року за старим стилем у Санкт-Петербурзі відбулася революція. Влада в Росії перейшла від царя Ніколая II до Тимчасового уряду. Незважаючи на постійні полум'яні заклики “улюбленця народу” і “трибуна революції” Прем'єр-міністра Тимчасового уряду Александра Керенського на кшталт “Война до победного кінця”, починаючи з червня, бої з німцями практично припинилися [7].

Генерал Павло Шандрук у спогадах [1] так описав свою зустріч у складі тисячі делегатів від Північно-Західного фронту з А. Керенським: “12 червня Двінськ відвідав улюблений син революції, соціал-революціонер, Прем'єр-міністр та Міністр військових справ Тимчасового уряду Александр Керенський... Нарешті з'явився А. Керенський у супроводі генералів А. Драгомірова, Ю. Данілова, Будберга та інших. Перше враження було неприємним: напіввійськовий однострій, усі без шапок, а Керенський у цивільному картузі, землисті-сіре обличчя, нервові рухи... сплески демагогії про героїв революції, заклики захищати «нашу єдиную і неделимую матушку Расею»... Керенський губив вставну щелепу, розмахував руками, і це викликало іронічні посмішки”.

Звістки з України приходили до 70-го Рязьського полку в Двінську з великим запізненням, але які то були вісті! 17 березня 1917 року в Києві постав Парламент України – Центральна Рада, а в червні Український Уряд – Генеральний Секретаріат. Невдовзі в Києві пройшли Всеукраїнські військові з'їзди, українізувалися частини Російської імператорської армії, що розвалювалася під більшовицькою агітацією... Події в Україні викликали єдине бажання – негайно повернутися туди і вступити до Української Армії.

70-й Рязьський полк також мав “совет” солдатських депутатів, але лише з дорадчою функцією при командирів полку й опікувався здебільшого господарськими справами. Як не дивно, але саме «совет» запропонував призначити прибулого із Твері штабс-капітана П. Шандрука начальником полкової господарчої частини [9]. На новій посаді йому довелося поїхати в тривале відрядження до сибірського Барнаула для відвантаження в розташування 70-го полку кількох вагонів провіанту.

Харків і Київ після більшовицького перевороту в Петрограді

Виїхавши в кінці жовтня з Барнаула до Двінська, штабс-капітан П. Шандрук дорогою вирішив заїхати до Харкова, де проживала його дружина Ольга. До Харкова прибув у середині листопада 1917 року й через невизначеність ситуації після більшовицького Жовтневого перевороту в Петрограді до 70-го Рязьського полку в Двінськ не повернувся. Тим часом Харків, де затримався штабс-капітан П. Шандрук, став одним із перших великих міст, захоплених більшовиками під час вторгнення в Україну набраних у Росії червоногвардійських розбійних ватаг.

Генерал Павло Шандрук у статті “Тернопіли-Крути” так описав події, що відбулися на зламі 1918 року: “Українська держава, що щойно скинула з себе кайдани майже трьохсотлітньої московської неволі, в кінці 1917 року була поновно атакована незчисленними юрмами червоних москалів. Вичерпана, змучена чотирирічною участю у Світовій війні, коли як провінція московська становила передню людську і матеріальну базу Москви, Україна не була готова до опору московській навалі. Нечисленна, заїмпровізована в умовинах війни і революційної руйни, Українська Армія розкидана була на довжелезному фронті і хоч з подиву гідною самопосвятою боронила Рідний Край, то все ж стримати навали не могла. Найбільша загроза для нашої найдорожчої столиці, Золотоверхого Києва, насувалася з північного сходу, з боку Бахмача...” [9]

“Найміцнішим рішучим ворогом України впродовж вікової історії нашої нації була Росія, тим більше тепер, коли влада в такій великій по терену державі потрапила в руки лівих соціалістичних партій, у руки більшовиків. З першого дня існування СРСР Росія ставилася вороже до національного пробудження України. Які вони не були погані політики, але ж добре розуміли, що незалежне існування України як великої держави для них повний крах, і тому ордою посунули на нас, маючи на меті знищити всілякі прояви національного руху”. Так починалася схвалена командуванням Армії УНР в Кам’янці-Подільському службова записка підполковника П. Шандрука від 1 вересня 1919 року [11].

Проте генерал П. Шандрук, як досвідчений кадровий старшина, у спогадах [1] навів переконливий приклад, що характеризував помилки тодішнього керівництва України у військовій політиці. Офіцери-українці 70-го Рязського полку в червні 1917 року сформували український курінь під його командування і спрямували посланців до Києва. Вони не могли навіть подумати, що загартований у боях з німцями курінь вояків не буде потрібний лідерам затуманеного соціалістичними ідеями Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. Саме в той час Голова Секретаріату Володимир Винниченко заявляв: “Не «своєї» армії нам, соціал-демократам і всім правдивим демократам, треба, а треба нам знищення всіх армій. Не українську регулярну армію треба нам будувати, але – всіх українців-солдатів усвідомити, згрупувати, зорганізувати. Українська демократія повинна в даному часі пильно берегтись. Українського мілітаризму не було до того, не повинно бути і в майбутньому...”

<...>

**ПАВЛО ШАНДРУК.
ДРУГА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА
Харків, Лубни, Вінниця, Браїлів, Ярмолинці**

Генерал Павло Шандрук написав у перших розділах спогадів “Сила доблесті” [1], що від 23 серпня 1918 року до повстання Директорії проти Гетьмана Павла Скоропадського він служив у комендатурі Харкова під командування колишнього штабс-капітана Російської імператорської армії Бориса Гомзина. А в заключних розділах розповів про їхню другу зустріч, що відбулась у Берліні 9 грудня 1944 року під час створення Українського національного комітету. Тоді полковник Б. Гомзин, як один із лідерів Гетьманського руху на еміграції в Німеччині, провів переговори з генералом П. Шандруком про Український Національний Комітет, а пізніше був присутній на його тривалій розмові з Гетьманом П. Скоропадським.

Генерал П. Шандрук, згадуючи своє перебування в Харкові восени 1918 року в статусі старшини військової комендатури, відзначив, що ще з літа “більшовики почали збирати війська біля північних і східних кордонів України. Їхню основу становили іноземні бригади (латиська, бессарабська тощо), підсилені московськими добровольцями, які відгукнулися на заклик: “Україна не дає нам хліба – йдемо в Україну по хліб”. Напередодні падіння Гетьманської влади, наприкінці листопада 1918 року, йому вдалося забезпечити перевезення залізницею, яку контролював більшовицький Совет, з Куп’янська до Харкова одну з частин Запорізького корпусу під командування полковника Івана Литвиненка. Запоріжці швидко навели лад у місті.

Проте П. Шандруку і членам комендатури Харкова довелося “працювати по 24 години на добу”, додатково організовуючи з добровольців “дружини самооборони для відсічі більшовицьким заколотникам у місті й червоним, що сунули з Белгорода”. Бої з більшовиками на підступах до Харкова тривали тиждень. 31 грудня 1918 року під час евакуації українських військ до Полтави П. Шандрук під обстрілом місцевих більшовиків вивіз кілька саней з цінностями Харківського банку й завантажив їх в ешелон. Через відсутність машиніста йому довелося взяти в руки важелі паровоза і повільно довести ешелон до Полтави. Без сумніву, П. Шандруку придалися навички, отримані навесні 1918 року на паровозі бронепотяга “Запорожець”, яким він командував у Кримській операції.

Прибувши до Полтави, П. Шандрук за наказом полковника М. Попсуї-Шапки прийняв командування над добровольчим піхотним куреном, який евакуювався з Харкова потягом, що ним він управляв. За його словами, “була то вибрана високоморальна частина, що складалась з колишніх офіцерів і козаків війська гетьманської адміністрації на Харківщині” [54]. Після доукомплектування в Полтаві козаками частин, що відступали, курінь став бойовою одиницею Запорізького корпусу й отримав на-

зву Окремий Запорізький стрілецький курінь. Курінь спрямували до Лубен, де проживали батьки Павла Шандрука і де вони з братом Олександром переховувалися від більшовиків у січні 1918 року. Курінь мав боронити ділянку фронту поблизу Ромен й утримувати невелику залогу на залізничній станції Гребінка.

Таким чином, на початку 1919 року П. Шандрук знову став курінним. В окремих розділах спогадів [1] описано завершення формування та обмундирування, вишкіл і службу Окремого Запорізького куреня в Лубнах, виїзд ешелоном за наказом командувача Запорізького корпусу полковника Петра Болбочана через Київ до Вінниці у розпорядження Генштабу Армії УНР, високу оцінку вишколу куреня, дану під час його інспекції Міністром військових справ УНР полковником Олександром Шаповалом, передислокацію через Проскурів до Браїлова [55].

Під час перебування Окремого Запорізького куреня П. Шандрука в районі Браїлова його поповнили до 600 штатних одиниць козаки з “різних частин Харківщини”. Водночас козаки і старшини куреня розташовувалися в порожньому будинку школи неподалік місцевої залізничної станції. Генерал П. Шандрук у спогадах “Сила доблесті” описав, крім служби, і вирішення куренем важливого в ті часи єврейського питання: “Одного дня єврейська делегація з Браїлова на чолі з рабином І. Фелдфіксом прийшла з проханням, щоби ми патрулювали вулиці міста вночі, бо місцеві бандити грабують євреїв”. Від станції до міста було близько чотирьох кілометрів, але П. Шандрук “виконав їхнє прохання і більше грабунків не траплялося”.

На той час Браїлів був доволі багатим містом Подільської губернії. У ньому проживало близько п’яти тисяч осіб, працювали великий цукровий завод, кілька гуралень, вапняковий і цегляний заводи, а також три млини. У місті було дві православні церкви, одна з них при знаному в усій окрузі Святотроїцькому жіночому монастирі, а також Римо-католицький костел, дві синагоги і ще доми молитви. Безсумнівною окрасою Браїлова був величний палац, оточений ландшафтним парком із каскадом ставів. У палаці вдова багатого німецького промисловця Надія Мекк неодноразово приймала знаменитого російського композитора Петра Чайковського і певний час субсидувала його значними сумами грошей [56].

Коли на початку березня 1919 року в Браїлові розійшлася новина, що Окремий Запорізький курінь передислоковується на станцію Ярмолинці, до курінного П. Шандрука знову завітала єврейська делегація на чолі з уже згаданим рабином І. Фелдфіксом. Делегація дуже просила залишити у Браїлові хоча б невелику залогу для дотримання порядку. П. Шандрук міг дати рабинові єдину пораду – звернутися до Генштабу Армії УНР або до Міністра єврейських справ УНР. На прохання рабин І. Фелдфікс передав П. Шандруку конверт із написаним на івриті документом і, здійнявши обидві руки догори, сказав: “Якщо колись у житті Ви опинитесь у небезпеці, покажіть цей папір будь-якому євреєві, і євреї Вам усім допоможуть, чим тільки зможуть” [1].

Передислокувавшись із Браїлова до Ярмолинця, Окремий Запорізький курінь П. Шандрука захищав відтинки залізничної лінії Ярмолинці–Гусятин, а також займався ліквідацією отаманщини. Курінь, зокрема, роззброїв загони отаманів Палієнка, “Богуна”, Каспарянца і кількох інших [55], а пізніше охороняв артилерійські склади в селі Вікторія неподалік залізничної станції Городок перед Гусятином і забезпечував передачу гарматних снарядів військовим частинам.

Атентат Степана-Ярослава Федака на Начальника Польської держави Юзефа Пілсудського

Генерал П. Шандрук згадував у “Силі доблесті” [1] про приїзд до Вікторії за гарматними снарядами для Галицької Армії “поручника Федорчака і підстаршини Федака”. Не виключено, що тоді він мав контакти саме зі Степаном-Ярославом Федаком – виконавцем 25 вересня 1921 року відомого атентату в Львові на Начальника Польської держави маршалка Юзефа Пілсудського. Степан-Ярослав Федак був сином знаменитого в Галичині адвоката, організатора економічних і громадських українських установ, віце-президента Крайового банку, головного директора Товариства “Дністер”, Центробанку, Ревізійного союзу українських кооператив Степана Федака [57].

Зазначимо, що Степан-Ярослав Федак мав брата Богдана і шість сестер. Дві з них були дружинами полковників Євгена Коновальця і Андрія Мельника. У 1915 році, маючи лише чотирнадцять років, він вступив у ряди Українських Січових Стрільців. Брав участь у боях Першої світової війни, зокрема, в бою під Конюхами. У 1917 році вступив до Військової академії у Вінер-Найштадті у Долішній Австрії на південь від Відня. Після Листопадового перевороту 1918 року Степан-Ярослав Федак повернувся до Львова і як молоденький поручник (генерал П. Шандрук назвав його у спогадах за 1919 рік “підстаршиною”) взяв участь у боях Галицької Армії з поляками в рядах 7-ї Стрийської бригади, пізніше перейменованої в 7-му Львівську бригаду [57].

7-ю Львівською бригадою, де воював поручник Степан-Ярослав Федак, командував галицький німець отаман (у Галицькій Армії майор) Альфред Бізанц. У березні 1919 року бригада відзначилась активними діями у боях з поляками під час Вовчухівської операції, що перерізала залізницю з Перемишля і створила реальну загрозу здачі Львова. А. Бізанц був одним з ініціаторів Чортківської офензи на Польському фронті. 7-8 червня 1919 року 3-тя і 7-ма бригади II корпусу за наказом команданта

Галицької Армії генерала Михайла Омеляновича-Павленка здобули Ягільницю і Чортків, де захопили гармати і багато військового майна [57].

9 червня 1919 року Галицьку Армію очолив генерал Олександр Греків, уміле оперативне командування якого забезпечило великий успіх наступу. До 16 червня частини Галицької Армії звільнили Тернопіль, Золочів, Рогатин і Бурштин. Переможний український наступ викликав великий приплив добровольців, які збільшили склад Галицької Армії вдвічі. Поляки покинули Броди й організували оборону Львова по лінії Ожидів – Скварява – Гологори. Їх контрнступ від 25 червня відбито. Як учасник цієї наступальної операції сотник Михайло Ліщинський, “Чортківська офензива відродила Галицьку Армію і повела її на Київ” [37]. Командувач 7-ї Львівської бригади майор А. Бізанц отримав за Чортківську операцію ранг підполковника.

Проте гострий брак амуніції та перекинуті з Польщі свіжі дивізії змусили Галицьку Армію від 28 червня 1919 року організовано відступати по всьому фронту. В окремих моментах відступ прикривала лише артилерія, що ще мала снаряди. Не виключено, що частину з них поручник С.-Я. Федак доставив з артилерійських складів у Вікторії, що їх охороняв курінь П. Шандрука. Відступ Галицької Армії на південний схід завершився 17 липня її переходом через Збруч та з’єднанням з Наддніпрянською Армією. Невдовзі поручник С.-Я. Федак був важко поранений у боях із більшовиками. Повернувшись на фронт восени 1919 року, захворів на тиф [58].

У 1921 році Степан-Ярослав Федак, як і належало поручникові Галицької Армії, став бойовиком Української Військової Організації (УВО). Його атентат на маршалка Юзефа Пілсудського відбувся 25 вересня 1921 року в Львові й мав політичну мету – висловити Найвищій Раді Антанти й Лізі Націй протест українців проти бруталної польської окупації Галичини.

Степан-Ярослав Федак не зміг підійти до маршалка Ю. Пілсудського на відстань револьверного пострілу на “Таргах Всхудніх”, дослівно Східних Торгах, у Львові (Промислово-сільськогосподарській виставці у горішній частині Стрийському парку, яка також діяла в 60–70-ті роки минулого століття). Трохи пізніше С.-Я. Федаку вдалося зайняти місце в перших рядах натовпу перед Львівською ратушею, де відбулися офіційний прийом високого гостя й обід. Проте міцні клопці в цивільному відтіснили бойовика назад. Три постріли з револьвера пролунали в момент, коли маршалек Юзеф Пілсудскі й львівський воєвода Казімеж Грабовскі вийшли з Ратуші й сідали в автомобіль. Проте С.-Я. Федак стріляв через голови людей у натовпі, й кулі лише поранили львівського воєводу К. Грабовського. Маршалка Ю. Пілсудського вони навіть не зачепили. Кілька рук схопили С.-Я. Федака і не дали йому вистрілити в себе [59].

Судовий процес над Степаном-Ярославом Федаком і одинадцятьма заарештованими у цій справі членами УВО перетворився на політичну демонстрацію незалежності Галичини. В судовій залі підсудні відмовилися давати свідчення польською мовою і заявили, що вони не громадяни Польщі і тому відкидають звинувачення в “державній зраді”. Адвокат д-р Ярослав Олесницький вимагав розгляду судом копій Сен-Жерменських та Сервських угод, що затверджували протекторат Антанти над Галичиною, і виклику до суду, як свідків, Міністра закордонних справ Польщі професора Г. Нарutowича і делегата Польщі до Ліги Націй професора Ш. Ашкеназі. Суд, звичайно, не задовольнив вимог українського адвоката. Проте європейська і світова преса докладно висвітлювала як сам судовий процес, так і порушення прав населення Галичини. Головний обвинувачений С.-Я. Федак отримав лише 6 років тюрми [59].